

A VÁROS–VIDÉK FEJLETTSÉGI KETTŐSSÉG FÖLDRAJZI SAJÁTOSSÁGAI KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN

JENEY LÁSZLÓ

Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar,
Gazdaságföldrajz és Jövő kutatás Tanszék

Absztrakt

Jelen vizsgálat arra keresi a választ, hogy három évtizeddel a rendszerváltoztatás után tovább folytatódik-e a város–vidék kettősség fokozódása Kelet-Közép-Európában? A V4-es országokban a vidéki dinamikát hordozó autóipari boom a nagyvárosok helyett egyre inkább a vidéki regionális középvárosokat célozza meg. A nemzetközi adatforrásokon elvégzett statisztikai számítások arra is rávilágítanak, hogy földrajzilag még mindig a kelet-közép-európai országokban a legmarkánsabb a város–vidék kettősség.

Kulcsszavak: területfejlesztés, területi egyenlőtlenség, nagyváros-vidék kettősség

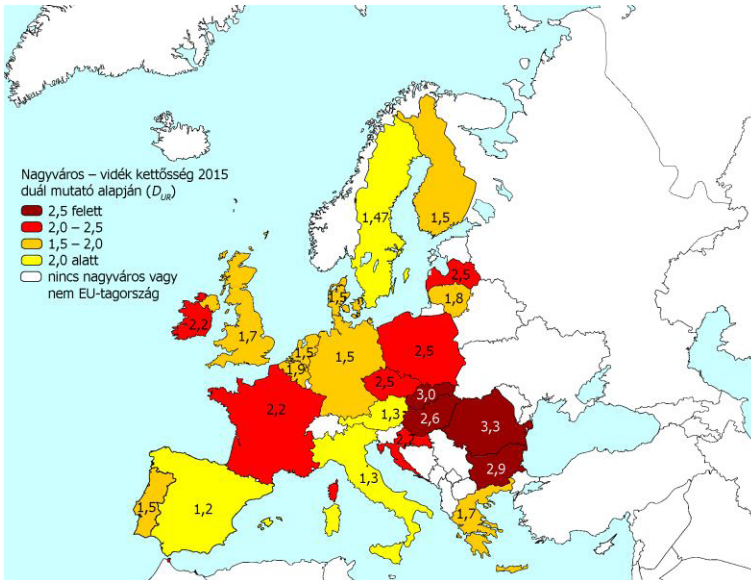
1. Bevezetés

Az 1990-es évektől az európai fejlettségi térszerkezet egyik legmeghatározóbb jelenségévé vált a nagyvárosok – különösen a fővárosok – fokozódó fejlettségi előnye a vidéki térségekhez képest. Ez a jelenség elsősorban kontinensünk posztoszocialista országait (leginkább a Visegrádi Négyek térségét) érinti: Budapest, Prága vagy Varsó az EU térszerkezetének legdinamikusabban fejlődő elemeivé váltak. Miközben a terciarizálódó nagyvárosok integrálódván az európai városversenybe sikeresen felzárkóztak fejlett nyugati társaikhoz, „tátongóbb úrt” hagytak maguk mögött a rendszerváltoztatás sokkját súlyosabban megélő, hozzájuk képest mindinkább leszakadó vidéki hinterlandjaik felé. Alapvető kérdésként merül fel, hogy ezek a transzformáció időszakára megfogalmazott fenti megállapítások érvényesek-e a 2010-es években is?

2. A nagyváros–vidék kettősség a posztoszocialista országok regionális gazdasági folyamataiban

A négy kelet-közép-európai ország összesen nyolc nagyvárossal rendelkezik [Jelen elemzésben a félmillió fő feletti városok számítanak nagyvárosnak, valamint Pozsony. Utóbbi népessége nem éri el a félmillió főt. Azonban tekintettel fővárosi szerepére, valamint arra, hogy a fővárost magában foglaló Pozsony megye már meghaladja a kritikus küszöbértéket, bekerült a vizsgált nagyvárosok közé.], amelyből Csehországot, Magyarországot és Szlovákiát csupán a főváros képviseli, a policentrikus Lengyelország esetében viszont Varsó mellett további négy nagyváros is bekerült a vizsgálatba (Krakkó, Łódź, Poznań és Wrocław). Bár a gazdasági fejlettség összetett fogalom, jelen esetben a gazdasági fejlettségi különbséget mérésére csupán az EuroStat honlapjáról származó, NUTS3-as szintű, 2000-es áron, euróban mért egy főre jutó GDP 1995–2015 közötti idősorok szolgálnak (EuroStat honlapja).

A nagyvárosok az EU valamennyi tagállamában a térszerkezet fejlett elemei közé tartoznak, a vidéki [Jelen dolgozat a vidéki térségeket a nagyvárosi régiók területének komplementereként kezeli, azaz a nagyvárosokon kívüli valamennyi régió vidékinek számít. Így a nagyvárosok régiói és a vidéki régiók együttesen a vizsgált országok teljes

1. ábra: A nagyváros-vidék kettősség eltérései az Európai Unió tagállamaiban, 2015
Forrás: az EuroStat adatai alapján a szerző szerkesztése

területét lefedik.] térségekhez viszonyított gazdasági előnyük azonban országonként eltér. A nagyváros-vidék kettősség mérésére a duál mutató (D_{UR}) használható a következő képlet alapján:

$$D_{UR} = \frac{y_U}{y_R}$$

ahol y_U egy ország nagyvárosainak átlagos egy főre jutó GDP-jét jelenti, y_R pedig ugyanazon ország vidéki térségeinek átlagos egy főre jutó GDP-jét. 2015-ben a 28 tagú EU egésze esetében a nagyvárosi régiók egy főre jutó GDP-je a vidéki térségekét 1,6-szeresen múlta felül. A Visegrádi Négyek országai továbbra is erőteljes nagyváros-vidék kettősséggel jellemezhetők (1. ábra). Pozsony egy főre jutó GDP-je 3-szor, Budapesté 2,6-szer, Prága és a lengyel nagyvárosok átlaga pedig 2,5-szer volt magasabb országuk vidéki átlagánál.

Lengyelország példája egyben rámutat arra is, hogy a nagyvárosok közül elsősorban a fővárosok gazdasági fejlettsége tűnik ki az ország többi térségéből. A több nagyvárossal rendelkező Lengyelország viszonylag lemarad a másik három országhoz képest. Ha azonban a lengyel főváros ellenpólusait a vidékhez számítjuk, Varsó már több mint háromszor magasabb egy főre jutó GDP-vel rendelkezik a lengyel vidéki [Ez esetben a vidék magában foglalja a fővároson kívüli négy nagyvárost is.] átlaghoz képest. Ily módon máris Lengyelország esetében figyelhetjük meg a második legmarkánsabb megosztottságot az EU tagállamai között. Több szakirodalmi forrás (többek között Bourdeau-Lepage, L. 2004) is megerősíti, hogy a többi posztiszocialista nagyvároshoz képest épp a kelet-közép-európai fővárosok rendelkeznek a legnagyobb az eséllyel az európai nagyvárosi rendszerhez történő csatlakozásra.

A rendszerváltoztatás a kelet-közép-európai nagyvárosoknak egy új fejlődési esélyt teremtett. A globalizálódó világban a városok sikere azon múlik, hogyan képesek beintegrálódni az európai városversenybe (Jeney L. 2003). E városok gazdasági növekedése elsősorban a tercier szektoruk dinamikájából fakadt, miközben az ipari tevékenységük halványodni kezdett. A spontán piaci folyamatoknál kisebb mértékben ugyan, de a közösségi kohéziós politika is elsősorban a nagyvárosoknak kedvez (ún. váltómozgás-

elmélet). Spanyolország esetében például kimutatható, hogy a Kohéziós Alap 1980–1996 közötti kiadásai jelentős mértékben egy-két nagyvárosnak (Madrid, Barcelona) kedveztek, ami országon belül kohézió helyett nagyvárosok–vidék viszonylatban polarizációt eredményezett (Hallet, M. et al. 2001).

A 2010-es években azonban Kelet-Közép-Európa markáns folyamattá vált, hogy a vidéki térségeken belül éppen az ipar (ezen belül is főként a gépipar) vált egy igen fontos dinamikahordozó ágazattá. Ennek eredményeként a vidék fokozatosan felzárkózik, hogy a nagyváros–vidék kettősség már növekszik tovább: stagnál, majd csökkenni kezd. A folyamattal összefügg, hogy 2015-ben az EU 28 tagállama között Románia esetében a legnagyobb a nagyváros és vidék közötti kontraszt, 2015-ben Bukarest egy főre jutó GDP-je 3,3-szorosa volt a román vidéki átlagnak. Bulgária pedig a 3. legnagyobb (2,9) nagyváros–vidék kontraszttal jellemezhető.

3. Összefoglalás

Összefoglalva megállapítható, hogy a legmarkánsabb nagyváros–vidék kettősség továbbra is az Európai Unió keleti periferiáját jellemzi, a 2010-es években azonban fokozatosan csökken majd a nagyvárosok korábban jellemző dinamikája Kelet-Közép-Európa térszerkezetében. A vidék fokozatos felzárkózásában fontos szerepet játszik az ipar megerősödése.

4. Irodalomjegyzék

- Bourdeau-Lepage, L. 2004: Metropolization in Central and Eastern Europe: Unequal Chances. – GaWC Research Bulletin 141. – <http://www.lboro.ac.uk/gawc/rb/rb141.html>
- EuroStat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>
- Hallet, M. – Garnier, C. – Davies, S. 2001: Real convergence and catching-up in the EU. – European Economy. (June), pp. 173–206.
- Jeney, L. 2003: The Role of Urban Development in European Regional Inequalities. – In: Frontiers of Geography. Budapest–Heidelberg, pp. 249–261.